

GYÉMÁNT RICHÁRD

SURÁNYI-UNGER TIVADAR

(1898–1973)

I. Életrajz

A szegedi Statisztikai Tanszék harmadik vezetője, vitéz *Surányi-Unger* *Surányi-Unger* Tivadar volt. *Surányi-Unger* Tivadar 1898. február 4-én született – Magyarország „székesfővárosában” – Budapesten.¹

Szülfővárosában, Budapesten, az evangélikus főgimnáziumban érettségizett. Egyetemi tanulmányait Budapesten, a Pázmány Péter Tudományegyetemen, illetve a grazi, valamint a bécsi egyetemeken végezte. Stájerország fővárosában, Grazban – 1919-ben – a jog- és államtudomány doktora, majd Budapesten előbb – 1920-ban –, a bölcsésztudomány (filozófia), illetve – 1921-ben – a közgazdaság-tudomány doktora lett. Néhány évvel később, 1924-ben letette a bírói, illetve az ügyvédi vizsgákat is.² Oktatói „karrierje” 1925-ben indult, amikor a József Nádor Műegyetemre magántanári kinevezést nyert. A következő évben, 1926-ban már a miskolci jogakadémián tanított. Majd *Laky* Dezső (1921–1926), illetve *Kováts* Ferenc (1926–1929) utódjaként – 1929-től – a szegedi Ferenc József Tudományegyetem Statisztika Tanszékén³ dolgozott. A magántanári kinevezést 1928-ban nyerte el, ugyanakkor – 1929-től – a szegedi tanszék vezetője is lett. Tanszékvezetői megbízatása – a Statisztikai és Közgazdaságtan Tanszéken, majd a Közgazdaságtani és Pénzügytani Tanszéken – a kezdetektől, 1929-től 1939-ig tartott. Szegedi éveit előbb – 1929. január 24-én – nyilvános rendkívüli, majd – 1933. június 29-én – nyilvános rendes tanárnak nevezték ki.⁴ Alapvetően a közgazdaságtan és a statisztika tárgyak oktatása tartozott a feladatkörébe. Majd *Schneller* Károly (1893–1953) tanszékvezetői kinevezésétől, 1939-től – egy éven át – már csak a közgazdaságtant oktatott.⁵ A szegedi évek alatt, az 1936/1937. tanévben az Állam- és Jogtu-

¹ KENYERES 1982. Elektronikus elérhetőség: <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/s-778D5/suranyi-unger-tivadar-77C7E/> (Letöltés ideje: 2019. augusztus 17.)

² KOVÁCS – LENCSES – RÓZSA 2014, 641. p.

³ A szegedi Statisztika Tanszék – *Surányi-Unger* Tivadar tanszékvezetése idején (1929–1939) – az 1929/1930. tanévtől az 1934/1935. tanévig Statisztikai és Közgazdaságtani Tanszék, majd az 1935/1936. tanévtől 1939/1940. tanévig Közgazdaságtani és Pénzügytani Tanszék nevet viselte. Ekkor, *Schneller* Károly visszatérésével, szétvált a tanszék. Mivel *Schneller* csak a statisztika oktatását vette át, a közgazdaságtan előadások tartása *Surányi-Unger* Tivadar feladata maradt. BALOGH ELEMÉR ET AL. 1996. 96–97. pp. HORVÁTH 1993a, 7. p.

⁴ BALOGH ELEMÉR ET AL. 1996, 65. p.

⁵ GYÉMÁNT – KATONA 2008, 97. p.

dományi Kar dékánja volt, majd az 1937/1938. tanévben pedig a kar prodékáni tisztségét töltötte be.⁶ *Surányi-Unger* Tivadar a szegedi egyetemről – hivatalosan – 1940. október 19-én távozott. A későbbiekben – 1940 és 1945 között – a pécsi Erzsébet Tudományegyetemen a Közgazdaságtan és Pénzügytan Tanszék vezetője lett. A második világháborút követően – 1945-ben – emigrált, de 1948-ig a pécsi egyetem állományában maradt, mint szabadságon lévő egyetemi tanár. Állásából, 1948. február 20-án mentette fel a vallás- és közoktatásügyi miniszter. *Surányi-Unger* Tivadar, családjával ekkor már hosszú évek óta külföldön élt.⁷

A szegedi Ferenc József Tudományegyetem – ma Szegedi Tudományegyetem – egyik legmeghatározóbb egyénisége *Surányi-Unger* Tivadar professzor volt. *Horváth* Róbert (1916–1993) professzor, aki később – 1953 és 1986 között – szintén a Statisztika Tanszéken volt tanszékvezető az alábbiak szerint vélekedett *Surányi-Unger* Tivadarról: „Gazdaságfilozófusként és közgazdász tantörténészként indult a tudományos pályán, és ezt az előszeretettel a közgazdaságtudomány művelése iránt mindvégig olyan nagymértékben megőrizte, hogy tudományos munkásságában viszonylag kisebb helyet foglalt el a statisztika művelése. Ezt eleinte inkább csak válságtörténeti elméleti munkássága alátámasztása céljából, később pedig gyakorlati gazdaságpolitikai, árkormánybiztosi karrierjének alátámasztása céljából fejtette ki.”⁸

A Magyar Tudományos Akadémia – 1935-ben – levelező tagjává fogadta. Tagajánlói voltak *Heller* Farkas rendes tag, továbbá *Kovács* Alajos, vitéz *Moór* Gyula, *Laky* Dezső, valamint *Navratil* Ákos levelező tagok.⁹ A „fordulat évét” (1948) követően kizárták az akadémikusok sorából, és csak a rendszerváltozást követően, 1991-ben rehabilitálták.¹⁰

A két világháború között – gazdaságpolitikusként – részt vett több jogszabály előkészítésében, majd árkormánybiztosnak nevezték ki. Gróf *Teleki* Pál (1879–1941) miniszterelnök (1939–1941) felkérésére, a Miniszterelnökség mellett működő Gazdaságtanulmányi Osztály vezetője, továbbá a Magyar Gazdaságtájékoztató Bizottságnak ügyvezető alelnöke volt.¹¹

Surányi-Unger professzor nemzetközileg is elismert szaktekintélynek számított. Szegedi éve alatt a Los Angeles-i egyetemre (University of Southern California) három alkalommal (1935, 1937, 1939) hívták meg vendégprofesszornak.¹² A külfölddel való kapcsolata a második világháború után, emigrációja kapcsán élenkült meg. Még 1945 tavaszán – családjával – Ausztriába távozott, onnan – ugyancsak családjával – az Egyesült Államok területére emigrált. Kezdetben – 1946 és 1949 között – a New York államban található, 1870-ben alapított Syracuse Egyetem (University of Syracuse) tanára

⁶ BALOGHET AL. 1996. 86. p.

⁷ SIPOS 1997, 181–182. pp.

⁸ HORVÁTH 1992, 225. p.

⁹ *Tagajánlások 1935-ben.* 37. p.

¹⁰ A Magyar Tudományos Akadémia Elnöksége 1991-ben hatályon kívül helyezte az 1948. április 23-án kelt – méltatlanság miatti – kizárást kimondó határozatát. Ezzel a döntéssel *Surányi-Unger* Tivadart, valamint további négy akadémiai levelező tagot – *Balás* Károlyt, *Papp* Károlyt, *Schmidt* Henriket és *Vámosy* Zoltánt – rehabilitáltak. EGRI 1991, 109–110. pp.

¹¹ HILD 2019, 141. p.

¹² GYÉMÁNT – KATONA 2008, 97. p.

lett, azonban ez a „kapcsolat”, ha Göttingennel (Universität Göttingen) megosztva is, de nyugdíjba vonulásáig fennmaradt.

Surányi-Unger Tivadar számos külföldi egyetemen oktatott, mint vendégprofesszor. Még 1945-ben és 1946-ban az ausztriai Tirol fővárosába, Innsbruckba hívták meg, majd – 1950-ben – még negyedszer is visszatért a Los Angeles-i Egyetemre. A későbbiekben németországi egyetemeken vendégeskedett, így Kielben (1952), Berlinben (1953, 1954), végül Münchenben (1955). Majd 1958 második félévétől – tanévenként felváltva – a syracuse-i és a göttingeni egyetemek között osztotta meg idejét, illetve oktatói munkáját. Az Egyesült Államokban 1964-ben vonult nyugdíjba, ugyanakkor Göttingenben még 1966-ig tanított. Ekkor azonban végleg nyugdíjba vonult.¹³ Göttingenben 1964-ben dékánnak is megválasztották; ugyanakkor 1958 és 1966-ig tanszékvezető is volt ugyanott. Más egyetemek is vendégprofesszoruknak mondhatták. Így Európában Sankt Gallenben, Marburgban, továbbá Tübingenben is megfordult. Az ázsiai kontinens néhány egyetemén is munkálkodott, így a kínai Sanghajban, illetve az indai Bombayben (Mumbaiban) is járt.¹⁴

Surányi-Unger rengeteget publikált. Emigrálásáig (1945) belföldön és külföldön egyaránt megjelentek írásai. Ezen írások száma 105 publikációra tehető. Külföldön elsősorban angolul és németül publikált. Emigrációja után még 60 publikációja jelent meg angol, német, francia, de még japán nyelven is.¹⁵ Ezek hivatalosan Magyarországon nem jelenhettek meg.

Kiemelkedő szaktekintélyét támasztja alá, hogy több tudományos társaság is tagjai között tartotta nyilván. A *Magyar Statisztikai Társaságnak* (MST) előbb – 1926-tól – tagja, később – 1937-ben – választmányi tagja lett. Alelnöki tisztséget töltött be az *Országos Statisztikai Tanács* (OST) Tudományos Bizottságában és a *Magyar-Német Társaság* Tudományos Bizottságában is. Mint választmányi tag vett részt a *Magyar Közgazdasági Társaság* és a *Magyar Külügyi Társaság* munkájában. Alapítója és elnökségi tagja volt továbbá az amerikai Összehasonlító Közgazdasági Társaságnak (*Association for Comparative Economics*), ugyancsak alapítója és – haláláig – igazgatója volt a göttingeni Gazdasági Rendszerek Kutatóintézetének (*Institut zum Studium der Wirtschaftssysteme*).

A francia mezőgazdasági kutatás területén végzett munkájáért – 1939-ben – elnyerte a francia „*Ordre de Mérite Agricole*” állami kitüntetést.

Surányi-Unger Tivadar hosszú és mozgalmas – tudományos-egyetemi munkássága, illetve – élete 1973. november 1-jén, az Egyesült Államokban, New Yorkban fejeződött be.

II. Tudományos munkásság

Surányi-Unger Tivadar kutatási területe elsősorban az elméleti közgazdaságtan, a gazdaságtörténet és a konjunktúraelmélet volt, ugyanakkor gazdaságfilozófiai kérdésekkel is foglalkozott. Jelentős kutatási területének tekintette külgazdasági problémák megol-

¹³ SIPOS 1997, 182. p.

¹⁴ GYÉMÁNT – KATONA 2008, 97. p.

¹⁵ SIPOS 1997, 182. p.

dását is. Az utóbb említett területen főként Kelet-Európa gazdasági jellegű kérdéseit kutatta, amelyekre tudományos munkásságával igyekezett is választ adni.

Tudatosan törekedett a különböző „diszciplínák” nyújtotta lehetőségek összekapcsolására, az ún. „interdiszciplináris kapcsolatok” megragadására. Habár legalább 160 munkája jelent meg, talán legismertebb műve – az 1936-ban megjelent – *Magyar nemzetgazdaság és pénzügy* című tankönyve.

Surányi-Unger Tivadar felfogása aktivista volt, meg volt győződve arról, hogy a gazdasági-társadalmi problémákon csak egy céltudatos, tevékeny állami gazdaságpolitika képes felülkerekedni.¹⁶

Surányi-Unger Tivadar néhány, kisebb tanulmány kiadása után, már 1921-ben egy jelentős könyvvel örvendeztette meg a hazai szakma nagyközönségét. A 160 oldalas könyv címe: *A gazdasági válságok történetének vázlata 1920-ig*. A szerző a következőket nyilatkozta a könyvvel elérni kívánt célkitűzéséről: „Szemeim előtt célként a válságok lehetőleg teljes történelmének bemutatása lebegett, melynek rovására – érthető okokból – csupán azért kellett engedményeket tennem, hogy a munkát jelen szerény terjedelmében megőrizhessem, így röviden érintem csak a kisebb jelentőségű államoknak, valamint az ó- és középkornak gazdasági válságait, mely utóbbi lépésre főleg a gyakorlati célszerűség hiánya birt. Az akkori viszonyok annyira különböznek a maiaktól, válságaik annyira más alakban nyilvánultak meg, hogy részletezésüket tárgyam körén kívül esőnek kell tekintenem; de már partikuláris és lokális jellegüknél fogva is eltörpülnek az újkor gazdasági zavarainak jelentősége mellett.”¹⁷ Ugyanakkor a szerző exkuzálja magát a néha száraz és nyomasztó statisztikai adatok kapcsán, de – ahogy jelezte – alkalmazásuk elengedhetetlen.

Surányi-Unger könyvét a gazdasági válság fogalmának definiálásával, illetve fajtáinak ismertetésével indította. A szerző a gazdasági válságok öt jelentősebb fajtáját különböztette meg. Ugyanakkor kitért Arthur Speithoff „hatos” felosztására is.¹⁸ Nem kerülték el a figyelmét a világtörténelem jelentős közgazdászainak – például David Ricardo (1772-1823) – értelmezései, mondanivalói sem. Nevezetesen a gazdasági válság a társadalmi fejlődés során felmerülő természetes „intermezzo.”¹⁹

A fogalmi, valamint az elméleti háttér tisztázását követően, lineáris rendet követve előbb az ókor és a középkor gazdasági válságaival, illetve azok ismertetésével foglalkozik. Megjegyzi, hogy „nagyobb pénzválságokkal is találkozunk már az ókorban; ezeket főleg nagymennyiségű aranyra való kiveretése okozta.” Példaként III. Alexandrosz (Nagy Sándor) (Kr. e. 356–323) makedón király (Kr. e. 336–323) hódításait, illetve Julius Caesar (Kr. e. 100–44) galliai hadjáratát említi meg. Majd rátér, hogy bár a középkorban is léteztek válságok, de „aminthogy a nagyjában igen sekély keretek közt mozgó középkori gazdasági élet nem is hozhatott létre nagyobb szabású megrázkódtatásokat.”²⁰ Az alacsony gazdasági színvonalnak természetes velejárói voltak például az éhínségek, amelyek a – példaként hozott – Brit-szigeteken átlagosan évtizedenként

¹⁶ KOLLEGA TARSOLY ET AL. 2000, 91–92. pp.

¹⁷ SURÁNYI-UNGER 1921, 4. p.

¹⁸ SPIETHOFF – SCHUMACHER 1918, 228. p.

¹⁹ RICARDO 1846, 160. p.

²⁰ SURÁNYI-UNGER 1921, 9–11. pp.

pusztítottak. Ugyanakkor a pénzrontás ellenére, annak fokozatossága miatt nem robbantak ki nagyobb pénzügyi válságok.

Surányi-Unger nagyobb terjedelemben írt a kora újkorban végbement gazdasági válságokról. Először az ún. „*Lübecki kereskedelmi válságot*” ismerteti röviden. „*Érdekes tünet mindazonáltal, hogy az első ily nagyobb rázkódítás nem az akkoriban fellendülő pireneusi államokban, Angliában vagy Hollandiában, hanem épen a gazdaságilag erősen lefelé mutató tendenciájú Hansában, különösen pedig Lübeckben ütötte fel fejét.*”²¹ Ennek okát a „súlyponteltolódásban” látta, amelyet Amerika 1492. évi felfedezése okozott.

A világ első nagy tőzsdei összeomlása, az ún. „*holland tulipánmánia*” (1637) sem maradt ki a válságok ismertetésének sorából, amely a világ egyik „legjózanabb” nemzetét a hollandot érintette. A tulipánhagymákkal – mint fiktív értékkel rendelkező tőzsdei árucikkkel – való üzérkedés, katasztrofális következményekkel járt. Volt idő, amikor egy tulipánhagymáért akár egy csatornaparti („gracht”) ház is lehetett venni Amszterdamban.²² A spekulációs örület okozta válságból csak nehezen tudott az ország talpra állni.

Surányi-Unger Tivadar az újkori válságok kapcsán jobbra a Brit-szigeteket ért jelenségekről írt. Így például az ún. „*aranyműves korszak válságai Angliában*”, illetve az ún. „*1696. évi angol pénzválság*”, valamint a „*Bank of England válságai a XVIII. század folyamán*” sem hiányoznak a gazdasági válságok ismertetése közül. Ugyanakkor az ún. „*Law-féle rendszer*” kapcsán, a XIV. Lajos francia király (1643–1715) által vezetett Franciaország gazdasági problémáiról is írt. A munka értékét egyfelől az adta, hogy röviden, teljes körű jellemzést kívánt adni az egyes gazdasági összeomlásokról. Munkája még a „laikus” számára is kiválóan követhető. Terjedelmi okok miatt annyit érdemes még erről a könyvről megjegyezni, hogy „súlypontja” inkább a 19. század gazdasági történéseire esik. Külön fejezetben foglalkozik továbbá az első világháború nyomában járó gazdasági problémákkal. A szerző országonként vizsgálja az egyes gazdasági válságokat, így Nagy-Britannia, Franciaország, Japán, az Egyesült Államok, Olaszország, Németország, illetve Oroszország vonatkozásában. Ugyancsak külön fejezetet szentelt Magyarország gazdasági válságainak ismertetésére is.²³

Az első – Magyarországon megjelent – könyvét követően, 1923-ban ismét egy jelentős publikációval lépett a szakmai nyilvánosság elé. Könyve, német nyelven, a tübingiai Jénában jelent meg. A könyvet, pontosabban annak első kötetét saját pénzen jelentette meg, mivel a német kiadó – Gustav Fischer – nem látott „garanciát” a megtérülésre. Surányi-Unger Tivadar 1923-ban még csak 25 éves volt, illetve ismeretlen a német szakmai közönség előtt. Munkája – amelynek címe: *Philosophie der Volkswirtschaftslehre. Ein Beitrag zur Geschichte der Volkswirtschaftslehre* – hatalmas siker lett; a 400 oldalas könyvet jóformán „elkapkodták.”

A német könyvkiadó – 1926-ban – már a saját költségén adta ki a második, vastagabb – 547 oldalas – kötetet. A két kötetből álló, jelentős munka a közgazdaságtan módszertani kérdéseit, illetve annak fejlődéstörténetét ismertette a filozófiai fejlődésre való tekintettel. Könyvei alapvetően a közgazdaságtudomány „bölcseleti szálait” vizsgálták.²⁴

²¹ Uo. 11. p.

²² *Hollandiában véget ér a tulipánláz.*

²³ SURÁNYI-UNGER 1921, 13. p. 14. p. 29–68. pp. 90–124. pp. 159–160. pp.

²⁴ *Tagajánlások 1932-ben.* 1932. 24–25. pp.

Surányi-Unger ebben az időszakban nagyon termékeny volt. Lélegzetvételnyi időt sem engedett magának, máris – 1927-ben, Németországban – megjelent újabb könyve, amelynek címe: *Die Entwicklung der theoretischen Volkswirtschaftslehre im ersten Viertel des 20. Jahrhunderts*. Munkájában ezúttal a közgazdaságtan „jelenlegi” – akkori – fejlődési irányait ismertette, külön kitért például a germán, illetve az angolszász kutatási irányok sajátosságaira, ugyanakkor összehasonlításokat is végzett közöttük. Nem került el figyelmét az egyes kultúrkörök kutatási eredményeinek ismertetése sem.²⁵

Második könyvének „zajos sikerét” jelzi, hogy amerikai tartózkodása idején (1931) – *Economics in the Twentieth Century. The History of its International Development* címmel – angol nyelven, bővített változatban is megjelentek a legutóbb kiadott német nyelvű kötetei. A munka kiadásában a Columbia Egyetem tanára, Edwin R. A. Seligman professzor sokat segített a fiatal Surányi-Unger Tivadarnak.²⁶

A fiatal kutató korai, külföldön megjelent munkáiról elmondható, hogy a közgazdaságtan és a bölcsélet közötti kapcsolat kérdéseit ragadták meg. Erre azért is volt kifejezetten alkalmas, hiszen végzettsége is erre predesztinálta. Ugyanakkor az elsők között foglalta össze a közgazdaságtan fejlődéstörténetét. Nem állt messze tőle a közgazdasági elméletek filozófiai alapjainak vizsgálta sem.²⁷ Kezdeti munkái után figyelme folyamatosan a gazdaságpolitikára, illetve a konjunktúraelméletre irányult.²⁸ Gazdaságpolitikai téren az állami szerepvállalást, illetve beavatkozást elsődleges fontosságúnak tartotta.²⁹

Az előbbieken említett irányvonal életében főképp az 1930-as években „csúcsosodott” ki.³⁰ Jó példa erre *A gazdaságpolitikai tudományos alapkérdései* (1927) című írása. „E munka a gazdasági politika normatív jellegét igyekszik kidomborítani és ezen az alapon megtalálni a gazdaságpolitika vezető szempontjait. Eredményei fölött kétségtelenül lehet vitatkozni, de e munka is szerzőjének nemcsak alapos képzettségéről, hanem elmélyedésre való tehetségéről és kitűnő írói készségéről tesz tanúságot.”³¹ Ugyanakkor megjelennek írásai a közgazdaságtan és a statisztika kapcsolata terén is. Ezekre alapvetően a *Statisztika és a közgazdaságtan* (1927), illetve *A statisztikai módszer szerepe a közgazdaságtanban* (1928) című írásait hozhatjuk a példaként.

A későbbi tanszékvezető utód (1953–1986), Horváth Róbert, Surányi-Unger Tivadar statisztikai munkásságáról a következőket írta: „Első jelentősebb statisztikai munkái tükrözik a változást a tudományos felfogásban: az 1928-as nagyobb tanulmánya a statisztika szerepéről a közgazdaságtanban a magyar, az 1929-es német nyelvű monográfia, a matematikai statisztikai kézikönyv pedig általában a közép-európai közgazdászok számára nyújt erről tájékoztatást. Statisztikai tankönyvet azonban az utóbbin kívül nem írt, az 1929-ben közreadott egyetemi jegyzetét is egy hallgatója gyorsírói feljegyzései alapján publikálta és azon a továbbiakban nem változtatott. (E dolgozatában, mely óvatos kísérlet a matematikai statisztika lényeges elemének szöveges összefoglalására jog-

²⁵ SURÁNYI-UNGER 1927a, 1–2. pp.

²⁶ *Tagajánlások 1932-ben.* 1932. 25. p.

²⁷ KOVÁCS – LENCSES – RÓZSA 2014, 641. p.

²⁸ BEKKER 2000, 17. p.

²⁹ SURÁNYI-UNGER 1927b, 110–127. pp.

³⁰ KOVÁCS – LENCSES – RÓZSA 2014, 641. p.

³¹ *Tagajánlások 1932-ben.* 1932. 25. p.

hallgatók számára, főleg Földes Béla hatása tükröződik.)”³² Surányi-Unger magát közgazdásznak tartotta, de nem vitatta a statisztika szerepét bizonyos közgazdasági kérdések vizsgálatánál, habár munkájában felhívja a figyelmet a szemléletbeli megközelítés különbségére, illetve „veszélyeire” is. Surányi-Unger a statisztika szerepéről a közgazdaságtanban – egyebek mellett – a következőket közölte: „[...] minél jobban épültek ki valamely közgazdasági tanrendszernek „alkalmazott” részei, annál nagyobb mértékben veheti igénybe már kiindulópontjaiban is a statisztika támogatásai. Így magyarázható meg az a jelenség, hogy a kevésbé elvont gazdaságelméleti kutatásban a tisztán tapasztalati összetételű statisztikai módszernek aránylag mégis oly széles érvényesülési tere van.”³³ Surányi-Unger Tivadart munkásságában – legyen szó közgazdaságtanról, esetleg statisztikáról, netán gazdaságpolitikáról – mindenképp az elméleti, illetve bölcséleti kérdések ragadták meg. Kereste a kapcsolatot a közgazdaságtani, illetve gazdaságpolitikai problémák és a „nagy gondolkodók” munkássága között.³⁴ Azonban mégsem lehet őt „csak” elméleti „szobatudósnak” tartani, mivel több külföldi tanulmányúton járt, illetve – tapasztalatai alapján – gyakorlati kérdésekre is rávilágított.

Széleskörű bölcséleti, valamint közgazdasági, illetve azok irodalomtörténetében való jártasságának köszönhető, hogy Willy Moog (1888–1935) professzor őt kérte fel egy gazdaságfilozófiai kötet megírására. Így született meg a „*Geschichte der Wirtschaftsphilosophie*” (1931) című munkája, amely a gazdaságfilozófiai munkásságának egyik „mérőköve” lett.

Surányi-Unger Tivadarra jellemző volt, hogy folyamatosan utazott, de ezek az utazások nem mindig előadások tartására, hanem kutatásokra irányultak. Beutazta a világgazdaság szempontjából fontos területeket. Így volt az Egyesült Államokban, továbbá Japánban, ugyanakkor megfordult a Szovjetunióban, illetve Ausztráliában is. Ezeknek az utazásoknak a célja az volt, hogy behatóbban megismerhette az egyes országok gazdasági viszonyait, illetve fejlettségét. Tanulmányútjairól általában német folyóiratokban tett közléseket, tanulmányokat. Tanulmányútjainak köszönhetően született meg például az „*Amerika társadalmi problémái*” (1929), vagy a „*Der nationale Gedanke in China und in Indien*” (1930), illetve az „*Über das theoretische Grundproblem der sowjet-russischen Wirtschaftspolitik*” (1931). Surányi-Unger Tivadar munkássága már az 1930-as évek elejére jelentőssé vált. Ennek folyományaként, először, 1932-ben tettek kísérletet tagajánlói – Gaal Jenő rendes tag, illetve Heller Farkas, Dékány István és Navratil Ákos levelező tagok – hogy a rendkívül termékeny Surányi-Unger Tivadart a Magyar Tudományos Akadémia – a II. osztály A) alosztályába – levelező tagjának megválassza. Az első próbálkozás nem sikerült. Ennek ellenére elmondható, hogy Surányi-Unger Tivadar már több mint harminc kisebb-nagyobb publikációt írt, ezek közül több külföldön jelent meg, ezáltal is emelve a művek szerzőjének hazai, illetve külföldi elismertségét.

Surányi-Unger Tivadar tudományos munkássága az 1930-as években vett nagyobb ívet. Akadémiai tagajánlói 1935-ben a következőket írták a neves közgazdászról: „A Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistikban közzétett cikkein kívül ismét egy nagyobb német munkával lépett elő 1933-ban »Weltwirtschaftspolitik im Entstehen«

³² HORVÁTH 1993b, 1003. p.

³³ SURÁNYI-UNGER 1928, 9. p.

³⁴ SURÁNYI-UNGER 1927b, 115. pp.

címen. A közületi szükségletek beható elemzését nyújtja e munka a szerző sajátos nézőpontjából szemlélve, mely a különböző államcélok szerint csoportosítja e szükségleteket. Surányi-Unger e könyvében is az a széleskörű tudás bontakozik ki, melyet a szerző nemcsak a szakkörökben megszokott mértéket is felülhaladó olvasottságával, valamint tudományos elmélyedésével szerzett, hanem erősen rányomja bélyegét e munkára a látókörnek az a kiszélesedése is, mely szerzőjének majdnem az egész művelt világot felölelő utazásainak az eredménye. A művelt világ közületi szükségleteiben megnyilatkozó közös vonásokat és irányzatokat igyekszik a szerző – a közületi szükségletek bölcséleti távlatain kívül – e munkában megragadni és a világgazdasági politika keletkezése szempontjából értékelni. E munka is azt mutatja, hogy szerzőjének határozott kutatási iránya van, melynek eredményeit igyekszik munkáiban kiérlelni.”³⁵

Az akadémiai tagajánlók próbálkozását végül siker koronázta. *Surányi-Unger* Tivardart – 1935-ben – a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjának választotta. Az elismert közgazdász azonban nem pihent, további jelentős munkákat jelentetett meg. Így például még 1935-ben megjelent a *Gazdasági rugalmasság és változékonyság* című, 30 oldalas munkája. Majd ezt követte a *Magyar nemzetgazdaság és pénzügy* (1936). Sokak szerint ez a vaskos – közel 620 oldalas – tankönyv a leghíresebb „képviselője” *Surányi-Unger* Tivadar tudományos munkásságának. *Surányi-Unger* Tivadar hármas célt akart megvalósítani a vaskos kötet megjelentetésével. Ahogy a könyv – Szegeden írt – bevezetőjében nyilatkozott: „*Hármas célom van vele. Először az, hogy szakszerű előkészületek nélkül is érthető első bevezetést nyújtsak a magyar nemzetgazdaság és pénzügy iránt érdeklődőknek. Másodszor az, hogy hallgatóim kezébe rövid tankönyvet adjak. Harmadszor pedig az, hogy gazdaságtudományi kutatásaim útját eddigi eredményeim összefoglalásának magaslatairól tekintsem át.*”³⁶ A második célkitűzés, nevezetesen a rövid tankönyv megjelentetése némiképp szerénységre utal, mert a könyv semmiképp sem rövid, sokkal inkább egy, a teljességre törekvő, részletes alkotás. Ugyanakkor a szerző nem titkolta, hogy a munka egy visszatekintés az eddigi munkásságára, illetve annak összefoglalására is törekedett. Ahogy *Surányi-Unger* írta: „*Jó néha visszatekintnünk eddigi utunkra, hogy annak egységes nézetéből további törekvéseinkre vonatkozólag tájékozódást merítsünk.*”³⁷ *Surányi-Unger* Tivadar kötetének szerkezete alapvetően kettős tagolású. Az általános rész az ún. „*Társadalmi gazdasággal*” foglalkozik. Ezen belül az első könyv a „*Szabad gazdaság*”, a második könyv pedig a „*Közületi gazdaság*” címet kapta. A második, a különös rész pedig a „*Magyar jólét*” címet kapta (harmadik könyv). A kötethez kapcsolódik a függelék, az irodalmi áttekintés, amelyhez gazdag név-, illetve tárgymutató tartozik. A könyv bevezetőjében foglaltak alapján: „*A jelen munka felépítése [...] két részre oszlik. Általános részében a társadalmi gazdaságtan azon alapelveit fejti ki, amelyek mindenfajta tágabb értelmű közgazdasági összefüggés megértéséhez egyaránt szükségesek. Közülük azonban már itt mindenekelőtt azokat hangsúlyozza, amelyek magyar nemzetgazdaságunk szempontjából fontosak. [...] A különös rész azután a különös társadalmi gazdaságtant adja, azaz magyar jólétünkre alkalmazza általános tanulságainkat. [...] A munka három könyvéből az első kettő az általá-*

³⁵ *Tagajánlások 1935-ben.* 36–37. pp.

³⁶ SURÁNYI-UNGER 1936b, 3. p.

³⁷ Uo. 3. p.

*nos részre, a harmadik pedig a különös részre jut. Első könyvünk minden társadalom-gazdasági életnek maradandó alapját és keretét, a szabad gazdaság összefüggéseit világítja meg. [...]Az élő társadalmi gazdaságnak összefüggéseit fejti ki azután második könyvünk, mely a közületi gazdaságról szól. [...]A különös részt tartalmazó harmadik könyvünk először a közületi célkitűzések síkján nézi magyar nemzetgazdaságunk különleges vonásait. Utóbb pedig eszközi vonatkozásban tekinti át magyar gazdaságpolitikánk, magyar társadalmi politikánk és magyar államháztartásunk legfontosabb kérdéseit. Vizsgálatuk alapján rámutat azokra a gyakorlati utakra is, amelyek általános jólétünk színvonalának emeléséhez vezethetnek.*³⁸

A *Magyar nemzetgazdaság és pénzügy* című terjedelmes kötet megjelenését (1936) követően a szerzőt a Magyar Tudományos Akadémia – 1937-ben – jutalombírával tüntette ki. A gyors elismerés mindenképp a szerző jelentős munkássága előtti tisztelgés volt. A tankönyv középpontjában a gazdaságpolitika áll, ugyanakkor annak általános kérdései mellett az árszabályozás és a tőkeirányítás témakörével is foglalkozott.³⁹

Surányi-Unger munkája további kiadásokat is megért. Így a kötet második kiadására 1943-ban, a második világháború alatt került sor. A második kiadás már nem egy, hanem – részben terjedelmi okok miatt – két kötetben, összesen 852 oldal terjedelemben jelent meg. Ugyanakkor a kétkötetes megjelenést indokolta az is, hogy az általános részt tartalmazó első kötet a változó idők sodrában előreláthatólag csak sokkal lassabban fog elavulni, mint a második kötet, amely a legújabb gazdaságstatisztikai adatokra támaszkodó különös részt nyújtja.⁴⁰

A tanulmány végére érve, érdemes még kiemelni, hogy *Surányi-Unger* Tivadar is foglalkozott a főváros, Budapest kiemelkedő jelentőségével, akárcsak a szegedi Statisztika Tanszék első vezetője, *Laky Dezső* (1887–1962). Természetesen a két szemlélet – tartalmában is – eltér egymástól. Amíg *Laky Dezső* a főváros – 1900 és 1920 közötti – népességfejlődésével foglalkozott, addig *Surányi-Unger* Tivadar Budapest gazdasági jelentőségét vizsgálta hazánkon belül.

A szerző a *Budapest szerepe Magyarország gazdasági életében I-II.* című kétkötetes munkájában az 1925 és 1934 közötti időszakot dolgozta fel. *Surányi-Unger* Tivadar írását *Illyefalvi* I. Lajos, Budapest Székesfőváros Statisztikai Hivatala igazgatójának felkérésre készítette el. A kötetek szerzője így írt erről: „*Budapest gazdasága és pénzügyei köré csoportosuló statisztikai vizsgálódásaimat pedig a jelen könyvben mutatom be. [...]Elsősorban arra törekedtem, hogy a tágabb olvasóközönség számára is jól érthető áttekintést nyújtsak. [...]Merőben nyomdatechnikai szempontok indokolják, hogy a jelen könyv két kötetben jelenik meg. Az első kötet a munka első két részét tartalmazza, amely a mezőgazdaságról és az iparról, valamint a kereskedelemről és a forgalomról szól. A második kötetben következik a könyvnek a hitelt, a jövedelemosztást és a közületi háztartást vizsgáló harmadik, negyedik és ötödik része, valamint eredményeink összefoglalása.*”⁴¹

³⁸ SURÁNYI-UNGER 1936b, 1–3. pp.

³⁹ KOVÁCS – LENCSES – RÓZSA 2014, 641. p.

⁴⁰ SURÁNYI-UNGER 1943, 1. p.

⁴¹ SURÁNYI-UNGER 1936a, 7. p.

A kétkötetes munka párhuzamosan készült a szintén 1936-ban megjelent *Magyar nemzetgazdaság és pénzügy* című kötettel. Erre a párhuzamra a szerző a következő módon kifejezetten utalt is: „Ha tehát az olvasó az itt csak mellesleg érintett nemzetgazdasági és pénzügytani kérdések felől behatóbban és rendszeresebben óhajt tájékozódni, párhuzamosan készült és említett másik munkámra hívom fel figyelmét.”⁴²

Surányi-Unger Tivadar – ahogyan azt már említettük – a második világháború után – 1945-ben – családjával elhagyta szülőhazáját, Magyarországot. Előre látta, hogy a „formálódó”, „új” rendszer nem fog kedvezni sem az ő, sem pályatársai későbbi munkásságának. Igaza lett. Neves közgazdászok, így például Heller Farkas (1877–1955), illetve Navratil Ákos (1875–1952) akadémiai pályája, méltatlan módon ért véget. Surányi-Unger Tivadar viszont egy rövidebb ausztriai kitérő után a családjával az Egyesült Államokba költözött. Elsősorban ott folytatta tudományos munkásságát, illetve megszerzte az amerikai állampolgárságot is. Életének utolsó – külföldi – évtizedeiben részben a nemzetközi és az összehasonlító gazdaságtan felé fordult, részben korábbi, gazdaságfilozófiai jellegű kutatásait folytatta. Több írásában vizsgálta, illetve elemezte a nyugati piacgazdaságok, illetve a keleti szocialista gazdasági rendszerek eltérő vonásait, különös tekintettel az ideológiai vonásokra.⁴³

A második világháború után Surányi-Unger Tivadar – Horváth Róbert szerint – „a gazdaságpolitikai elmélet síkján ugyan még elismer három célrendszert: az észak-amerikait, az azt követő egyes nyugat-európaiakat, melyek a kapitalizmust tangazdasági eszközökkel próbálják javítani, harmadikként pedig a szovjet gazdaságot és követőit. Gyakorlatilag azonban világosan látja, hogy csak két „tábor” van, mert a kapitalizmuson alapuló első két célrendszer közötti különbségek valóban csak instrumentálisak, és így elhanyagolhatók.”⁴⁴

Surányi-Unger élete végén visszakanyarodott korábbi, kedvenc szakterületéhez, a gazdaságfilozófiához. Az 1967-ben megjelent utolsó könyvét, amelynek címe *Wirtschaftsphilosophie des 20. Jahrhunderts*, szintén ennek szellemében írta.

Surányi-Unger Tivadar tudományos munkásságának – „statisztikai” – jelentőségét növeli, hogy „a nemzetközi szakirodalomban elsőként, Colin Clark és Jean Fourastié kutatásait megelőzve tett kísérletet a statisztikai közgazdaságtan kialakítására.”⁴⁵

Surányi-Unger Tivadar tudományos munkásságának vázlatos ismertetését követően, zárógondolatként, érdemes idézni egyik vallomását, amely napjainkban is jelentős aktualitással rendelkezik: „A tudománynak két proletárja van: a statisztikus és a történetíró. Hosszantartó, verejtékes munkájuk eredményében egyéniségük teljesen elvész, amint-hogy a szigorú objektivitás követelményei folytán el is kell a háttérben tűnnie az adatokat fāradhatatlanul egymásra halmozó, hangyaszorgalmú munkásnak. A kész mű azután azon alap, melyet feldolgozva, melyen továbbépítve élvezi annak gyümölcsét, aratja babérait az áruját a nagyközönség között forgalomba hozó közeg, a termelési folyamat utolsó tényezője. A statisztikus és a történetíró szerényen húzódnak meg a zakatoló gyár gépei mögött s kötelességszerű serénységgel folytatják nehéz munkájukat tudatában

⁴² SURÁNYI-UNGER 1936b, 7. p.

⁴³ HILD 2019, 142. p. 177. pp.

⁴⁴ HORVÁTH 1993, 1009. p.

⁴⁵ KOVÁCS – LENCSES – RÓZSA 2014, 641. p.

annak, hogy az egész üzem végeredményben is az ő vállakon nyugszik. Úgy az elméleti, mint a gyakorlati közgazdász is csak a fent említett két tudományág lerakta alapokon építhet abszolút értékkel tovább. [...] újabb ösvényekre sikerrel lépni csak az empirizmus e két fegyverével felszerelve lehetséges. Amily örömdetes széles körökben hódít tért újabban a statisztikai módszer, annyira aggasztó tünetként mutatkozik a történeti alaptól való eltávolodás. Gazdasági bajaink orvoslásánál is sokkalta több eredményre vezethet a múlt hasonló helyzeteinek átkutatása, azok tanulságainak leszűrése, mint üres, a levegőben lógó, ötletszerű fikcióknak tömeges felhalmozása.”⁴⁶

III. Fontosabb művei

- A gazdasági válságok történetének vázlata 1920-ig.* A Szent István Társulat kiadása. Budapest, 1921.
- Philosophie in der Volkswirtschaftslehre, Ein Beitrag zur Geschichte der Volkswirtschaftslehre.* 1. kötet, Gustav Fischer. Jena, 1923.
- Philosophie in der Volkswirtschaftslehre. Ein Beitrag zur Geschichte der Volkswirtschaftslehre,* 2. kötet. Gustav Fischer. Jena, 1926.
- Die Entwicklung der theoretischen Volkswirtschaftslehre im ersten Viertel des 20. Jahrhunderts.* Gustav Fischer. Jena, 1927. [1927a]
- A gazdaságpolitika tudományos alapkérdései.* Grill-féle Udvari Könyvkereskedés. Budapest, 1927. [1927b]
- Statisztika és közgazdaságtan,* Pallas Nyomda. Budapest, 1927.
- A statisztikai módszer szerepe a közgazdaságtanban.* Különlenyomat a Közgazdasági Szemléből, Budapest, 1928.
- Nemzetgazdaságtan és világgazdaságtan.* A Miskolci Jogászélet Könyvtárának 38. száma, Miskolc, 1928.
- Amerika társadalmi problémái.* A Miskolci Jogászélet Könyvtárának 46. száma, Miskolc, 1929.
- Der nationale Gedanke in China und in Indien.* In: Nationalwirtschaft, Berlin, 1930.
- Über das theoretische Grundproblem der sowjetrussischen Wirtschaftspolitik.* In: Schmollers Jahrbuch. München, 1931.
- Geschichte der Wirtschaftsphilosophie.* Junker & Dünhaupt Verlag. Berlin, 1931.
- Statisztikai jegyzetek.* Összeállította: GOSZTONYI PÁL, Szeged, 1931.
- Gazdasági rugalmasság és változékonyság.* Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia. Budapest, 1935.
- Magyar nemzetgazdaság és pénzügy.* Gergely R. Könyvkereskedése. Budapest, 1936.
- Budapest szerepe Magyarország gazdasági életében, I. kötet.* In: ILLYEFALVI I. LAJOS (szerk.): Statisztikai közlemények 85. Székesfőváros Statisztikai Hivatala. Budapest, [1936a]
- Magyar nemzetgazdaság és pénzügy.* Első kiadás, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. Budapest, 1936b.
- Gazdaságfilozófia.* Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. Budapest, 1943.

⁴⁶ SURÁNYI-UNGER 1921, 3. p.

Magyar nemzetgazdaság és pénzügy, I. kötet. Második kiadás, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. Budapest, 1943.

Magyar nemzetgazdaság és pénzügy, II. kötet. Második kiadás, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. Budapest, 1943.

A pénz átmenetgazdasági problémái. Franklin Nyomda, Budapest, 1944.

Comparative Economic Systems. McGraw-Hill. New York-Toronto-London, 1952.

Amerikanische Beziehungen zur wirtschaftlichen Integration Europas. Springer-Verlag. Wien, 1953.

Studien zum Wirtschaftswachstum Südosteuropas. Fischer. Stuttgart, 1964.

IV. Irodalomjegyzék

BALOGH ELEMÉR ET AL. (szerk.): *Szegedi Egyetemi Almanach 1921-1995, I. kötet.* József Attila Tudományegyetem. Szeged, 1996.

BEKKER ZSUZSA: *Elméleteink – olvasmányaink.* In: BEKKER ZSUZSA (szerk.): *Gazdaságelméleti olvasmányok, 1.* Alapművek, alapirányzatok, Aula Kiadó. Budapest, 2000.

EGRI PÁL (szerk.): *Akadémiai értesítő, A Magyar Tudományos Akadémia Hivatalos Lapja, XL, évfolyam, 7. szám, (1991. szeptember 26.),*

GYÉMÁNT RICHÁRD – KATONA ZSÓFIA: *A szegedi Statisztikai és Demográfiai Tanszék jeles tudósai (1921-1996),* in: BALOGH MIKLÓS – GYÉMÁNT RICHÁRD – KOVACSICSNÉ NAGY KATALIN – PUKLI PÉTER – VAVRÓ ISTVÁN: *A statisztika és a közigazgatás elkötelezettje, Ünnepi kötet a 60 éves Katona Tamás tiszteletére.* ELTE Állam- és Jogtudományi Kar – Központi Statisztikai Hivatal. Budapest, 2008.

HILD MÁRTA: *Surányi-Unger Tivadar és a német közgazdasági hagyomány. Történetek a két világháború közötti magyar közgazdaságtanról,* In: HAVRAN DÁNIEL – KLEMENT JUDIT – NAGY-DÁNIEL GERGELY (szerk.): *Eszmék – történetek – elméletek, Tanulmányok Madarász Aladár tiszteletére.* MTA KRTK Közgazdaság-tudományi Intézet. Budapest, 2019.

Hollandiában véget ér a tulipánláz. 2006. február 7. National Geographic. https://ng.hu/kultura/2006/02/07/hollandiaban_veget_er_a_tulipanlaz/ (Letöltés ideje: 2019. augusztus 12.)

HORVÁTH RÓBERT: *A Szegedi Tudományegyetem Statisztikai Tanszékének történetéről.* Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae, Acta Juridica et Politica, Tomus XLI, Fasciculus 15, József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar. Szeged, 1992.

HORVÁTH RÓBERT: *Megemlékezés Schneller Károly professzor – az ember és tudós születésének 100. évfordulójáról,* Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae, Acta Juridica et Politica, Tomus XLIV, Fasciculus 6, Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae, Szeged, 1993. [HORVÁTH 1993a]

HORVÁTH RÓBERT: *Surányi-Unger Tivadar statisztikai munkássága.* Statisztikai Szemle, 71. évfolyam 12. szám, 1993. december [HORVÁTH 1993b]

KENYERES ÁGNES (szerk.): *Magyar Életrajzi Lexikon, II. kötet (L-Z).* Akadémiai Kiadó. Budapest, 1982. Elektronikus elérhetőség: <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/s-778D5/suranyi-unger-tivadar-77C7E/>

KOLLEGA TARSOLY ISTVÁN ET AL. (szerk.): *Magyarország a XX. században, V. kötet, Tudomány 2, Társadalomtudományok.* Babits Kiadó. Szekszárd, 2000.

RICARDO, DAVID: *Works of David Ricardo.* McCulloch Edition. London, 1846.

- KOVÁCS CSABA – LENCSEŠ ÁKOS – RÓZSA DÁVID: *Surányi-Unger Tivadar*. In: FÜLÖP ÁGNES – RÓZSA DÁVID (szerk.): *Portrék a magyar statisztika és népességtudomány történetéből. Életrajzi Lexikon a XVI. századtól napjainkig. A statisztika története* 1. KSH Könyvtár. Nemzeti Kulturális Alap – Központi Statisztikai Hivatal. Budapest, 2014.
- SIPOS BÉLA: *Közgazdász-statisztikus tudósok a pécsi Erzsébet Tudományegyetemen*, Statisztikai Szemle, 75. évfolyam, 1997. 2. szám. SPIETHOFF, ARTHUR – SCHUMACHER, HERMANN: *Schmollers Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft im Deutschen Reiche*, 42. Jahrgang. Duncker & Humblot. Leipzig, 1918.
- Tagajánlások 1932-ben*, Magyar Tudományos Akadémia. Budapest, 1932.
- Tagajánlások 1935-ben*, Magyar Tudományos Akadémia. Budapest, 1935.